

Προπτυχιακή Εργασία

Τοτόμη Χριστίνα

Το Ζήτημα της Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ

Το αντικείμενο που θα πραγματευθεί, όσο το δυνατόν διεξοδικότερα, η εργασία αυτή περικλείεται στη φράση : «ανεξαρτησία της δικαιοσύνης». Προσπαθώντας να αναλύσει τη φράση αυτή κανείς θα μπορούσε παρασυρόμενος από τη γενικότητα των δύο βασικών όρων (ανεξαρτησία και δικαιοσύνη) να αναγάγει το ζήτημα στη σφαίρα της φιλοσοφίας κάνοντας αναφορά στη δικαιοσύνη ως φιλοσοφική ιδέα, ως επιθυμητή κατάσταση σταθερότητας η οποία αντιδιαστέλλεται στη βία και στην αυθαιρεσία της εξουσίας.

Εντούτοις, τον παρόν προΐόν μελέτης έχει ως στόχο την επιστημονική προσέγγιση της έννοιας της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης (και όχι τη φιλοσοφική – φιλολογική) γι' αυτό και το ουσιαστικά ανεξάντλητο περιεχόμενο του θέματος περιορίζεται σε κάποιο βαθμό. Έτσι, ο όρος ανεξαρτησία συγκεκριμενοποιείται και διαιρείται σε δύο είδη, την προσωπική και τη λειτουργική ανεξαρτησία. Το ίδιο συμβαίνει και με τον όρο δικαιοσύνη, ο οποίος παραπέμπει στα δικαιοδοτικά όργανα, στους φορείς, στους νόμιμους εκφραστές της δικαστικής εξουσίας και όχι εν γένει στη φιλοσοφική έννοια της δικαιοσύνης (π.χ της Δίκης, κατά την αρχαιότητα).

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης συνυφασμένη καθώς ήταν με την ιστορία του Έθνους, από την ανεξαρτησία και μετέπειτα δεν ακολούθησε σταθερά ανοδική πορεία αλλά χαρακτηρίζεται από τις διακυμάνσεις των μεταπτώσεων του πολιτικού βίου της πατρίδας μας. Γι' αυτό και αποτελεί εδώ και πολλά έτη αντικείμενο μελέτης και έρευνας με πρωτοπόρους στην προσπάθεια αυτή την Εταιρία Δικαστικών Μελετών και την Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος. Προσπάθεια η οποία κατέστησε περισσότερο προσιτές πολλές από τις «αποχρώσεις» της λεπτής αυτής όψης της δικαστικής λειτουργίας. Σήμερα, όπου η χώρα μας τελεί υπό δημοκρατικό καθεστώς, η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, και κατ' ακρίβεια των δικαστών, θα έπρεπε να είναι καθολικό χρέος σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος. Για να διαπιστωθεί όμως αν το δέον ταυτίζεται με το είναι, με την πραγματικότητα πρέπει να εξεταστούν ερωτήματα του τύπου: «Ποία είναι η θέση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης στο Δίκαιο της χώρας μας και μέσα από ποιες θεσμικές συνταγματικές εγγυήσεις κατοχυρώνεται η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, προσωπική και λειτουργική; Υπάρχουν έξωθεν ή ακόμη και έσωθεν επιρροές που καθιστούν δυσχερή τη διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας; Υπάρχουν τρόποι βελτίωσης της επικρατούσας κατάστασης και αν ναι ποιοι είναι αυτοί; Αυτά είναι τα ερωτήματα τα οποία επιχειρείται να απαντηθούν με την παρούσα εργασία.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

1. Έννοια της δικαστικής ανεξαρτησίας

Δικαστική ανεξαρτησία, υπό ευρεία έννοια, σημαίνει ότι οι δικαστές κατά την απονομή της δικαιοσύνης, δρουν ανεξάρτητα από κάθε άλλο κρατικό όργανο ή φορέα. Ως θεσμικά ισότιμη δηλαδή, η δικαστική εξουσία απονέμει δικαιοσύνη χωρίς οι άλλες δύο εξουσίες να μπορούν να επέμβουν σε ό,τι άγει στο σχηματισμό δικανικής κρίσης. Είναι επομένως κατά την εκτέλεση του δικαιοδοτικού της έργου, ανεξάρτητη. Η ανεξαρτησία της έναντι των δύο άλλων συντεταγμένων εξουσιών διασφαλίζει την ισοτιμία της προς αυτές.

Η ανεξαρτησία δεν είναι επιθετικός προσδιορισμός, αλλά συστατικό στοιχείο της έννοιας της δικαιοσύνης. Χωρίς την ανεξαρτησία δεν υπάρχει ουσιαστική δικαιοσύνη.

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης δεν είναι έννοια άγνωστη στο Σύνταγμα του 1975. Ο καταστατικός χάρτης γνωρίζει, θεσπίζει και επιχειρεί να διασφαλίσει την ανεξαρτησία των δικαστών και σε ορισμένα σημεία την ανεξαρτησία των δικαστηρίων δεν αναφέρει όμως, ούτε κατοχυρώνει την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ή της δικαστικής εξουσίας εν γένει. Ο όρος «δικαστική λειτουργία» χρησιμοποιείται στη θεμελιώδη διάταξη για τη διάκριση των εξουσιών. Κατά το άρθρο 26 §3 Σ η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια, οι

αποφάσεις των οποίων εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού. Κατά το πρώτο της σκέλος, με αντικατάσταση όμως του όρου «δικαστική λειτουργία» από τον όρο «δικαιοσύνη», άρθρο 26 §3 Σ επαναλαμβάνεται στο άρθρο 87 §1 Σ : “τη δικαιοσύνη απονέμουν τα δικαστήρια συγκροτούμενα από δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία”. Και υπό την λειτουργική και υπό την προσωπική της μορφή, η ανεξαρτησία ανήκει λοιπόν στους δικαστές και όχι στη δικαιοσύνη ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι με τον όρο «δικαιοσύνη» αναφερόμαστε καταχρηστικώς στα δικαιοδοτικά όργανα.

2. Μορφές ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης

Η δικαστική ανεξαρτησία διακρίνεται σε λειτουργική ή κατ’ άλλη διατύπωση ουσιαστική και προσωπική .

α)Λειτουργική ανεξαρτησία.

Η λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών αναφέρεται στις σχέσεις της δικαστικής με τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία και σημαίνει ότι οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δρουν, (δικαιούνται και οφείλουν να δρουν) τελείως ελεύθεροι χωρίς να εξαρτώνται ή να δέχονται οδηγίες κατά την άσκηση του λειτουργήματος τους δηλαδή την εκτέλεση του δικαιοδοτικού τους έργου από τα όργανα των δύο άλλων εξουσιών : της νομοθετικής και κυρίως της εκτελεστικής.

Η λειτουργική ανεξαρτησία καλύπτει και τους μη τακτικούς δικαστές που όμως νόμιμα μετέχουν στη σύνθεση ορισμένου δικαστηρίου.

Οι δικαστές οφείλουν, ειδικότερα, να δρουν ανεξάρτητα από τα πολιτικά κόμματα καθώς επίσης και από τα διάδικα μέρη. Όμως, η δικαστική λειτουργία πρέπει να παραμένει ανεξάρτητη και μετά την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς, με την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης. Αποτελεί ανεπίτρεπτη παρέμβαση της νομοθετικής εξουσίας ή με νόμο αναίρεση ή μη αναγνώριση της δύναμης του ουσιαστικού δεδικασμένου που κατά κανόνα πηγάζει από τις δικαστικές αποφάσεις.

β) Προσωπική ανεξαρτησία.

Στην εξασφάλιση της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών αποβλέπει και η πρόβλεψη θεσμικών εγγυήσεων για την προσωπική τους ανεξαρτησία. Η τελευταία συνίσταται στην κατοχύρωση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστών έτσι ώστε να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία τους έναντι της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας .

Θα μπορούσε βέβαια να παρατηρήσει κανείς ότι η έννοια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης είναι έννοια άγνωστη στο Σύνταγμα του 1975. Ο καταστατικός χάρτης γνωρίζει, θεσπίζει και επιχειρεί να διασφαλίσει την ανεξαρτησία των δικαστών και σε ορισμένα σημεία την ανεξαρτησία των δικαστηρίων, δεν αναφέρει όμως, ούτε κατοχυρώνει την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ή της δικαστικής εξουσίας εν γένει. Η έννοια της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών όμως συνάγεται από πλειάδα διατάξεων, που περιέχονται σε άρθρα του Συντάγματος, τα οποία εντάσσονται στο κεφάλαιο δικαστική εξουσία και στο πλαίσιο της αρχής της αυτοδιοίκησης της δικαιοσύνης.

3. Δικαιοδοτικά όργανα

Κρίσιμο για την ανάπτυξη που ακολουθεί είναι να δοθεί, στο σημείο αυτό σαφής απάντηση στο ερώτημα : “Ποιοί είναι οι φορείς της δικαστικής ανεξαρτησίας, λειτουργικής και προσωπικής; Μόνο τα πρόσωπα εκείνα που συγκροτούν τα τακτικά δικαστήρια και είναι από το Σύνταγμα επιφορτισμένα με το έργο απονομής δικαιοσύνης ή μήπως και κάθε πρόσωπο που ασκεί in concreto δικαιοδοτικά (ή οιονεί δικαιοδοτικά) καθήκοντα;”.

Το ερώτημα αυτό απετέλεσε με διάφορες αφορμές φλέγον ζήτημα για τα δικαστήρια μας. Έτσι, κρίθηκε ότι απολαμβάνουν όλων των εγγυήσεων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας και τα μέλη του δικαστικού σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων, τα οποία έχουν την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού, όπως την εγγυάται το άρθρο 26 του Συντάγματος και προσιδιάζει στο Κράτος Δικαίου, στο πλαίσιο του οποίου δεν είναι νοητή η υπαγωγή

κατηγορίας πολιτών στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων με μειωμένες εγγυήσεις ανεξαρτησίας . Αντίθετα, κρίθηκε ότι οι μουφτήδες, οι οποίοι ασκούν και ορισμένα δικαιοδοτικά καθήκοντα, είναι θρησκευτικοί λειτουργοί και ανώτατοι δημόσιοι υπάλληλοι . Επίσης, κρίθηκε ότι δεν είναι φορείς δικαστικής εξουσίας αλλά όργανα πειθαρχικού ελέγχου τα επονομαζόμενα εκκλησιαστικά δικαστήρια (όπως αυτά ρυθμίζονται από τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και του ν. 5383/1992), τα οποία ιδρύθηκαν για τη διατήρηση της εκκλησιαστικής πειθαρχίας και την τιμωρία των υποπεσόντων σε παράπτωμα κληρικών και συγκροτούνται αποκλειστικά από κληρικούς . Ανακύπτει περαιτέρω ο προβληματισμός, αν ως δικαστικοί λειτουργοί νοούνται αδιακρίτως τόσο οι λειτουργοί της λεγόμενης « καθημερινής» δικαιοσύνης (πρωτοδίκες, πρόεδροι πρωτοδικών, εφέτες κ.ο.κ) όσο και της «ορθής» (εισαγγελείς πρωτοδικών, εισαγγελείς εφετών κ.ο.κ). Και αυτό γιατί η συγκεκριμένη από τις οικείες συνταγματικές διατάξεις ορολογία δεν είναι ενιαία.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 87 του Συντάγματος (η παράγραφος 2 του οποίου σε συνδυασμό με την παράγραφο 3 του άρθρου 26 του Συντάγματος αποτελεί το κυριότερο συνταγματικό έρεισμα της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών) κάνει λόγο για τακτικούς δικαστές ενώ αντίθετα στο πλέγμα των διατάξεων που ρυθμίζουν τις εγγυήσεις της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών (άρθρα 88 επ. του Συντάγματος) γίνεται λόγος για «δικαστικούς λειτουργούς». Γεννιέται, επομένως, το ερώτημα αν οι δύο όροι τελούν μεταξύ τους σε σχέση έννοιας γένους και έννοιας είδους ή αν είναι ταυτόσημοι.

Υπέρ της πρώτης άποψης γίνεται επίκληση από μερίδα της θεωρίας του λεγόμενου εξ αντιδιαστολής επιχειρήματος (*argumentum a contrario*). Με αφετηρία δηλαδή τη διακρίνουσα ορολογία του του συνταγματικού νομοθέτη υποστηρίζεται ότι ο πρώτος όρος περιλαμβάνει μόνο τους λειτουργούς της «καθημερινής» δικαιοσύνης, ενώ ο δεύτερος είναι ευρύτερος, περιλαμβάνοντας στο νοηματικό του εύρος και τους εισαγγελικούς λειτουργούς. Έτσι, κατ' αποτέλεσμα γίνεται δεκτό ότι οι εισαγγελικοί λειτουργοί απολαμβάνουν προσωπική όχι όμως και λειτουργική ανεξαρτησία .

Κρατούσα, ωστόσο, στη νομολογία και στη θεωρία είναι η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία προβαίνοντας σε τελεολογική ερμηνεία των σχετικών συνταγματικών διατάξεων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο συντακτικός νομοθέτης χρησιμοποίησε τους δύο όρους ως ταυτόσημους . Διαφορετική παραδοχή θα κατέληγε στο (*de lege ferenda*) ανορθόδοξο αποτέλεσμα να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της δίκης, δίπλα στον ανεξάρτητο δικαστή, ένα πρόσωπο ελεγχόμενο και εξαρτώμενο από τις άλλες δύο εξουσίες, τον εισαγγελέα.

4. Ιστορική αναδρομή.

Προσπαθώντας να γνωρίσουμε τις απαρχές της έννοιας: «ανεξαρτησία της δικαιοσύνης» μέσα από μια ιστορική αναδρομή, διαπιστώνουμε πως η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας γεννήθηκε από τη διδασκαλία του Montesquieu και το κλασικό περιεχόμενο της ολοκληρώθηκε με τη Γαλλική Επανάσταση. Από τότε έγινε αναγκαίο το περιεχόμενο του φιλελευθερισμού και του Κράτους Δικαίου. Ωστόσο στα ελληνικά Συντάγματα οι δύο εκφάνσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, προσωπική και λειτουργική, δεν ακολούθησαν κοινή ιστορική διαδρομή.

Η λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών θεωρήθηκε πάντοτε αυτονόητη υπό την ισχύ όλων των Συνταγμάτων του νεώτερου ελληνικού κράτους, στα περισσότερα δε από αυτά υπήρξε και ρητή διακήρυξη της . Τα Συντάγματα της Επιδάου και του Άστρους όριζαν ότι «το Δικαστικόν (Δικανικόν) είναι ανεξάρτητον από τας άλλας δύο δυνάμεις, την Βουλευτικήν και την Εκτελεστικήν». Τη διάταξη αυτή επανέλαβε κατ' ουσία και το Σύνταγμα της Τροιζήνας, καθώς επίσης και το Σύνταγμα του 1832. Πληρέστερη ήταν η διατύπωση της αντίστοιχης διάταξης των Συνταγμάτων του 1925 και 1927 σύμφωνα με την οποία « Η δικαστική εξουσία ασκείται υπό δικαστηρίων ανεξαρτήτων, υποκειμένων μόνον εις τους νόμους». Η διάταξη αυτή δεν επαναλήφθηκε στο Σύνταγμα του 1952, σχετικές διατάξεις όμως προστέθηκαν στο άρθρο 87 του ισχύοντος Συντάγματος με το άρθρο 3 της Συντακτικής Πράξης της 7.8.1974.

Αντίθετα, η αναγνώριση των εγγυήσεων προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών υπήρξε υπό την ισχύ των προηγούμενων Συνταγμάτων μάλλον φειδωλή . Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι όλα τα μεταεπαναστατικά Συντάγματα της Ελλάδας προέβλεψαν το θεσμό της ισοβιότητας των δικαστών (εξαιρώντας όμως από αυτήν τους εισαγγελείς, αντεισαγγελείς, πταισματοδίκες και ειρηνοδίκες και ειρηνοδίκες, οι οποίοι ήταν απλώς μόνιμοι) . Επίσης, τα Συντάγματα που ίσχυσαν μετά το 1844 απαγόρευαν τους δικαστές να αποδέχονται άλλη έμμισθη υπηρεσία , ενώ η πρόβλεψη για την ευμενέστερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών περιλήφθηκε για πρώτη φορά μόλις στο Σύνταγμα του 1952 .

5. Η θέση της αρχής της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης στο Δίκαιο άλλων χωρών.

Προσπαθώντας να εντοπίσει κανείς τη θέση που κατέχει η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας στο Δίκαιο άλλων Κρατών διαπιστώνει πως η δικαστική ανεξαρτησία κατοχυρώνεται ρητά από τα Συντάγματα πολλών σύγχρονων Κρατών καθώς ανάγεται σε θεμελιώδη αρχή του Κράτους Δικαίου . Σχετικές διατάξεις υπάρχουν, για παράδειγμα στο Σύνταγμα της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Κύπρου και της Ιαπωνίας, ενώ η δικαστική ανεξαρτησία θεωρείται ως μία από τις πιο σπουδαίες αρχές και του βρετανικού Συντάγματος .

Ειδικότερα, η γερμανική επιστήμη έχει κάνει σημαντικά βήματα στον τομέα της εξασφάλισης της δικαστικής ανεξαρτησίας με τη θέσπιση ορισμένων βασικών αρχών:

- 1) Η πρώτη αρχή αποσαφηνίζει τον τύπο του σύγχρονου δικαστή. Ο δικαστής δεν είναι πια «το στόμα του νόμου» , ένα όν άνευ βουλήσεως, το εκτελεστικό όργανο της νομοθετικής εξουσίας. Ο σημερινός τύπος δικαστή παράγεται από τις γενικές ρήτρες της νομοθεσίας, τις αόριστες έννοιες, την πλήρωση των κενών της νομοθεσίας σε συνδυασμό προς το θεσμό της ανεξαρτησίας. Πρόκειται για έναν δικαστή που απέχει κατά πολύ από την έννοια και τη λειτουργία του δημοσίου υπαλλήλου.
- 2) Η δεύτερη αρχή συνίσταται στην απαίτηση να υπάρχει δημοκρατία και στη Δικαιοσύνη. Η Δικαιοσύνη δεν είναι ιεραρχικώς οργανωμένη όπως η διοίκηση.
- 3) Η Τρίτη αρχή ορίζει ότι ο δικαστής απολαμβάνει ανεξαρτησία όχι μόνο έναντι οργάνων των άλλων λειτουργιών και των πιέσεων διάφορων κοινωνικών ομάδων, αλλά και έναντι οργάνων της δικαστικής λειτουργίας. Έτσι, αποτρέπεται η καταπίεση των δικαστών από τους λεγόμενους «ανωτέρους» τους
- 4) Κατά την τέταρτη αρχή η δικαστική ανεξαρτησία ανακηρύσσεται δημόσιο εξ υποκειμένου δικαίωμα του δικαστή, δυνάμενο να προστατεύσει τη θέση του, ένα ειδικό οιονεί ατομικό δικαίωμα των δικαστών .

5) Τέλος διαπιστώνεται ότι ο θεσμός αυτός μπορεί να εκπληρώσει την αποστολή του μόνο αν και ο πολίτης είναι πεπεισμένος ότι η δικαστική λειτουργία ασκείται ανεξαρτήτως, αλλιώς η δικαστική απόφαση δεν μπορεί να γίνει εσωτερικά αποδεκτή από αυτόν.

Η ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών όμως δεν κατοχυρώνεται μόνο στα Συντάγματα συγκεκριμένων Κρατών αλλά αποτελεί αίτημα που έχει ήδη περιληφθεί και σε ικανό αριθμό διεθνών κειμένων . Κείμενα στα οποία συγκαταλέγεται η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 10), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 14 §1) και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 6 §1) . Οι σχετικές διατάξεις των κειμένων αυτών επιτάσσουν τη δίκαιη και δημόσια εκδίκαση των ποινικών και αστικών υποθέσεων οποιουδήποτε ατόμου από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, το οποίο προβλέπεται από το νόμο. Επίσης, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης με τη με αριθμό R (94) 12 Σύστασή της σχετικά με την ανεξαρτησία των δικαστών τονίζει ότι κατά τη διαδικασία έκδοσης μιας απόφασης οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και ικανοί να δράσουν χωρίς κανένα περιορισμό, ανάρροστη επιρροή, κίνητρα, πιέσεις, απειλές ευθείες ή πλάγιες παρεμβάσεις από οποιαδήποτε πηγή και για οποιαδήποτε αιτία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Το ισχύον Σύνταγμα διακηρύσσει γενικά την ανεξαρτησία των δικαστηρίων όχι μόνο με το άρθρο 87 §1 που αναφέρει ότι οι δικαστές απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία, αλλά και με την επόμενη παράγραφο του ίδιου άρθρου, σύμφωνα με την οποία ορίζεται ότι «οι δικαστές, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους». Εκτός όμως από τις διατάξεις αυτές, η ανεξαρτησία των δικαστηρίων κατοχυρώνεται από την όλη οικονομία των άλλων σχετικών με την οργάνωση και τη λειτουργία των δικαστηρίων διατάξεων που περιέχονται στο Σύνταγμα. Διατάξεων που δημιουργούν εγγυήσεις τόσο για τους δικαστές όσο και για τα άτομα που υπόκεινται στην ανεξαρτησία των δικαστηρίων.

Οι δικαστές λοιπόν είναι εξοπλισμένοι με εγγυήσεις δυνατότητα για λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία για να μπορούν οι δικαστικές αποφάσεις να είναι σεβαστές από τους δικαζόμενους και την κοινή γνώμη. Καθότι όπως η γυναίκα του Καίσαρα δεν ακούσε να είναι τίμια, αλλά έπρεπε και να φαίνεται τίμια, έτσι και ο δικαστής δεν αρκεί να είναι,

αλλά πρέπει και να φαίνεται δίκαιος και αμερόληπτος.

Αυτές οι εγγυήσεις δυνατότητας για λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του δικαστή προσδιορίζονται, στη μεγαλύτερη έκτασή τους, από το Σύνταγμα. Για το λόγο αυτό δεν μπορούν να παραμεριστούν ή να τροποποιηθούν από τον απλό νομοθέτη.

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ

1.1 Εγγυήσεις λειτουργικής ανεξαρτησίας.

Θεμέλιο της δικαστικής ανεξαρτησίας είναι η λειτουργική και οργανική διάκρισή της από τις άλλες κατευθύνσεις της κρατικής εξουσίας. Μια διάκριση η οποία ανάγεται στον Αριστοτέλη και συγκεκριμένα στο έργο του «Πολιτικά» όπου και αναφέρεται μεταξύ άλλων: "...εστί δη τρία μόρια των πολιτειών πασών...τι το βουλόμενον περί των κοινών, δεύτερον δε το περί τας αρχάς,...τρίτον δε τι το δικάζον». Κατά τους χρόνους του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού η σχετική διδασκαλία υιοθετήθηκε και συνεχίστηκε από διαπρεπείς φιλοσόφους της εποχής, όπως ο Montesquieu και ο Rousseau, ενώ στη συνέχεια απετέλεσε θεμελιώδες δόγμα της Γαλλικής Επανάστασης .

Η διάκριση αυτή των τριών λειτουργιών πραγματοποιήθηκε καθότι από πολύ νωρίς έγινε αντιληπτό ότι η συγκέντρωση του συνόλου της κρατικής εξουσίας σε ένα μόνο φορέα, εκτός του ότι εγείρει προβληματισμούς για την αποτελεσματικότητα της άσκησης της, μπορεί εύκολα να οδηγήσει σε εκτροπές και καταχρήσεις. Διέξοδο στα σχετικά προβλήματα προσφέρει η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, η ανάθεση δηλαδή της άσκησης καθεμιάς από τις κυριότερες εκφάνσεις της κρατικής εξουσίας (εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής) σε ιδιαίτερο όργανο.

Στο νεώτερο ελληνικό κράτος η διάκριση των λειτουργιών θεσπίζεται πάγια σε όλα τα Συντάγματα της Επιδαύρου μέχρι και το ισχύον Σύνταγμα. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι σχετικά με την άσκηση δικαστικής λειτουργίας η αρχή αυτή βρίσκει την πιο καθαρή, την πιο απόλυτη διακήρυξή της. Συγκεκριμένα, ενώ για την άσκηση της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας η διάκριση των λειτουργιών αποβαίνει ως ένα βαθμό σχετική (αν ληφθεί υπόψη η προβλεπόμενη από το άρθρο 26 §§1 και 2 του Συντάγματος «διασταύρωση» οργάνων, καθώς ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας συμμετέχει στην άσκηση τόσο της εκτελεστικής όσο και της νομοθετικής εξουσίας), η άσκηση της δικαστικής λειτουργίας ανατίθεται αποκλειστικά και μόνο στα δικαστήρια, χωρίς να προβλέπεται η σύμπραξη άλλου οργάνου (άρθρο 26 § 3 του Συντάγματος) .

Ως θεσμικά ισότιμη, η δικαστική εξουσία απονέμει δικαιοσύνη χωρίς οι άλλες δυο εξουσίες να μπορούν να επέμβουν σε ό,τι άγει στο σχηματισμό δικανικής κρίσης. Είναι λοιπόν κατά την εκτέλεση του έργου της, ανεξάρτητη, ακριβώς δε η ανεξαρτησία της έναντι των δύο άλλων συντεταγμένων εξουσιών διασφαλίζει την ισοτιμία της προς αυτές. Ισοτιμία των εξουσιών που, όπως ήδη ελέγχθη, απορρέει από τη διάκρισή τους στο άρθρο 26 του Συντάγματος και από την εν γένει αναφορά του άρθρου 1 §3 στις εξουσίες ως πηγάζουσες από το λαό και ασκούμενες υπέρ αυτού και του έθνους.

α) Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της εκτελεστικής εξουσίας

Σύμφωνα με το άρθρο 87 § 2 του Συντάγματος ορίζεται ρητά ότι «οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος». Από την απόλυτη αυτή συνταγματική επιταγή προκύπτει, εξ αντιδιαστολής με (a contrario) αλλά με μεγάλη ισχύ ότι αποκλείονται οποιοσδήποτε παρεμβάσεις παραγόντων της εκτελεστικής εξουσίας στο δικαστικό έργο.

Ο δικαστής όχι μόνο έχει το δικαίωμα αλλά και αντίστροφα, υπηρεσιακό καθήκον να αποκρούσει κάθε υπόδειξη που του γίνεται από προϊσταμένους με όποια μορφή κι αν εμφανίζεται αυτή. Ως εκ τούτου η εκτελεστική εξουσία δε δύναται με εγκυκλίους, υπηρεσιακές διαταγές, οδηγίες ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο να υποδείξει σε δικαστή τη λύση την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει κατά τη διάγνωση μιας ένδικης διαφοράς . Μια τέτοιου είδους ενέργεια θα αποτελούσε κατάφωρη και απαράδεκτη παρέμβαση στο δικαιοδοτικό έργο. Όμως το Σύνταγμά μας δεν επιτρέπει ούτε τις πιο «επιτηδευμένες» παρεμβάσεις που εμφανίζονται με τη μορφή διοικητικής πράξης. Έτσι, τα δικαστήρια δε δεσμεύονται από διοικητικές πράξεις κρίσιμες μεν για την επίδικη διαφορά αλλά αντισυνταγματικές ή παράνομες. Η αποδέσμευσή τους αυτή οφείλεται στη δυνατότητα που παρέχεται στα δικαστήρια για έλεγχο τόσο της συνταγματικότητας όσο και της νομιμότητας των κρίσιμων για τη διάγνωση της επίδικης διαφοράς διοικητικών πράξεων .

Δεν απαγορεύονται όμως μόνο οι «τυπικές» και επιτηδευμένες παρεμβάσεις από το

Σύνταγμα αλλά απαγορεύονται και οι άτυπες παρεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου . Εύκολα συνάγεται λοιπόν ότι είναι ανεπίτρεπτες κυβερνητικές δηλώσεις για την πορεία μιας δίκης ή πιθανολόγηση της έκβασής της, καθώς και αυτού του είδους οι αξιολογήσεις εμπεριέχουν τον κίνδυνο παρέμβασης στη διαμόρφωση δικανικής πεποίθησης. Ομοίως πρέπει να αποφεύγεται η εκ μέρους της Κυβέρνησης δημόσια επίκριση ή ο δημόσιος εγκωμιασμός συγκεκριμένης απόφασης επί συγκεκριμένης υποθέσεως, καθώς θα μπορούσε κατ' αντικειμενική κρίση να εκληφθεί ως απόπειρα επηρεασμού των δικαστών στη διαμόρφωση της δικαιοδοτικής τους κρίσης στην απόφαση αυτή .

Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας όμως έναντι της εκτελεστικής δε σταματά στους φορείς της εκτελεστικής εξουσίας αλλά προεκτείνεται εισχωρώντας στη σφαίρα των διεκδικητών στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, των πολιτικών κομμάτων . Δε χωρεί αμφιβολία ότι το Σύνταγμα καταδικάζει το δικαστή σε πολιτική αδράνεια με στόχο την εξασφάλιση της πολιτικής ουδετερότητας των δικαστικών λειτουργιών. Το Σύνταγμα απαγορεύει απολύτως τις οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων από την πλευρά των δικαστών και τους στερεί το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία με οποιαδήποτε μορφή, σύμφωνα με τα άρθρα 29 § 3 και 23 § 2 εδάφιο β' του Συντάγματος. Αποκλείει, επίσης, την ανακήρυξη του δικαστή ως υποψήφιου βουλευτή και τη συμμετοχή του στην Κυβέρνηση σύμφωνα με 55, 83 § 2, 89 § 4 με την επίμαχη εξαίρεση που εισήγαγε η αναθεώρηση του 1986, επιτρέποντας σε ακραίες περιπτώσεις την ανάθεση σχηματισμού Κυβέρνησης σε έναν από τους Προέδρους των τριών ανώτατων δικαστηρίων για τη διενέργεια εκλογών (άρθρο 37 § 3 εδάφιο γ')

Η ανάγκη πολιτικής ουδετερότητας του δικαστή δεν αμφισβητείται γενικώς. Ωστόσο, η σημασία της δεν εξαντλείται στη θεσμική αποχή του δικαστή από πολιτικές εκδηλώσεις. Πολιτικά ουδέτερος οφείλει να είναι ο δικαστής και κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού του έργου, διαφορετικά οι συνταγματικές εγγυήσεις και δεσμεύσεις χάνουν το νόημά τους.

β) Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της νομοθετικής εξουσίας

Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας προστατεύεται συνταγματικά και έναντι της νομοθετικής εξουσίας. Η τελευταία δεν μπορεί να θέσει άλλα δεσμευτικά για το δικαστή κριτήρια διαμόρφωσης της δικανικής του πεποίθησης εκτός από τα δύο που ορίζει ρητά το άρθρο 87 § 2 του Συντάγματος, δηλαδή το Σύνταγμα και το νόμο .

Το άρθρο 93 § 4 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο, το περιεχόμενο του οποίου αντίκειται προς το Σύνταγμα αποτελεί κορύφωση της ανεξαρτησίας του δικαστή απέναντι στο νομοθέτη. Από τη διάταξη αυτή απορρέει η υποχρέωση όλων των δικαστών, όταν δικάζουν μια συγκεκριμένη υπόθεση, να προβαίνουν σε παρεμπόδιση έλεγχου της συνταγματικότητας των νομοθετικών διατάξεων που διεκδικούν ad hoc εφαρμογή και σε περίπτωση τυχόν αντισυνταγματικότητάς τους να αρνούνται την εφαρμογή τους στη δικαζόμενη υπόθεση, χωρίς όμως να μπορούν να κηρύξουν την αντισυνταγματικότητά τους erga omnes , καταργώντας την εκάστοτε επίμαχη νομοθετική ρύθμιση.

Η εξασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας έναντι της νομοθετικής εξουσίας περιλαμβάνει επίσης και την απαγόρευση νομοθετικής λύσης διαφοράς που εκκρεμεί στο δικαστήριο . Δεν επιτρέπεται ομοίως και η κατάργηση με νόμο τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, με την οποία κρίθηκε συγκεκριμένη ένδικη διαφορά , η θέση σε ισχύ νόμων που καταλαμβάνουν και τελεσίδικως κριθέντα δικαιώματα , καθώς επίσης και η με νόμο (τυπικό ή ουσιαστικό) παρεμπόδιση εκτέλεσης άλλως εκτελεστής δικαστικής απόφασης .

Επιπλέον, παρότι το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδική για το συγκεκριμένο ζήτημα διάταξη, με συστηματική εντούτοις ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων που αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ των τριών κρατικών λειτουργιών συνάγεται ότι συστατικό στοιχείο της ανεξαρτησίας της δικαστικής λειτουργίας έναντι της νομοθετικής είναι και η απαγόρευση άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου αναφορικά με συγκεκριμένη εκκρεμή δίκη . Το ζήτημα του επιτρεπού ή μη του ως άνω κοινοβουλευτικού ελέγχου απασχόλησε και τη Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, η οποία με σχετικά πρόσφατη απόφασή της έκρινε ότι «...Από τη γενικώς αποδεκτή ανεξαρτησία αυτή της δικαιοσύνης απέναντι στη νομοθετική εξουσία και τη γενικότερη διάκριση των κρατικών λειτουργιών απορρέει, περαιτέρω, ότι είναι ανεπίτρεπτος ο κοινοβουλευτικός έλεγχος, ιδίως όταν αναφέρεται σε εκκρεμή δίκη...

Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των άρθρων 66 § 3 και 70 § 6 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με τα άρθρα 124 επ. του ΚΤΒ, που ρυθμίζουν τη διαδικασία και τα μέσα του κοινοβουλευτικού ελέγχου, στον έλεγχο της Βουλής υπόκειται μόνο η Κυβέρνηση και γενικότερα τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας αναφορικά με πράξεις ή παραλείψεις τους. Συνεπώς, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κοινοβουλευτικού

ελέγχου, ως μη εμπίπτουσα στην κυβερνητική δράση, η δικαιοδοτική κρίση που απορρέει από τα όργανα της δικαστικής λειτουργίας σε εκκρεμή δίκη, διότι κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη λειτουργική ανεξαρτησία της δικαιοσύνης απέναντι στη νομοθετική εξουσία. Τέτοιου είδους κοινοβουλευτικός έλεγχος επιτρέπεται μόνο σε περίπτωση που στοχεύει άμεσα στον έλεγχο του Υπουργού της Δικαιοσύνης για την άσκηση ή όχι του από το Σύνταγμα αναγνωριζόμενου του δικαιώματος (άρθρο 91 § 1 εδάφιο β' και 3 εδάφιο β') για την έγερση πειθαρχικής αγωγής κατά δικαστικών λειτουργών με αναφορά σε άστοχη ή παράνομη και υπερβαίνουσα τα όρια της λογικής δικαιοδοτική κρίση. Και στην περίπτωση αυτή όμως ο κοινοβουλευτικός έλεγχος του Υπουργού της Δικαιοσύνης θα πρέπει να ασκείται, προς την αποφυγή επηρεασμού της δικαιοδοτικής κρίσης στους επόμενους βαθμούς δικαιοδοσίας μετά την αμετάκλητη περάτωση της σχετικής δίκης...». Ολοκληρώνοντας το ζήτημα αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία των δικαστηρίων μας, είναι ανεπίτρεπτη καθώς προσβάλλει τις θεμελιώδεις συνταγματικές διατάξεις κάθε επέμβαση της νομοθετικής λειτουργίας στην αυτοδιοίκηση της δικαιοσύνης. Τέτοια επέμβαση νομολογήθηκε ότι αποτελεί και ο προσδιορισμός από το νομοθέτη των δικαστών που θα αποτελούν συγκεκριμένο τμήμα δικαστηρίου ή θα συμμετέχουν σε ορισμένο δικαστήριο για την εκδίκαση ενώπιόν του υποθέσεων.

γ) Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας έναντι της ίδιας της δικαστικής εξουσίας

Η δικαστική ανεξαρτησία έναντι της ίδιας της δικαστικής ανεξαρτησίας φαίνεται εκ πρώτης όψεως φράση αντιφατική κι όμως εξετάζοντας το ουσιαστικό περιεχόμενό της διαπιστώνει κανείς πως αποτελεί ισχυρό θεματοφύλακα της εν γένει λειτουργικής ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.

Η δικαστική ανεξαρτησία έναντι της δικαστικής εξουσίας εξασφαλίζεται μέσω της στέρησης του δικαιώματος της παρέμβασης στη διαμόρφωση της δικανικής πεποίθησης από άλλα δικαστήρια ή δικαστές. Το στοιχείο αυτό αποσαφηνίζεται από την ερμηνευτική δήλωση που είχε αρχικά τεθεί κάτω από το άρθρο 87 του Σχεδίου του Συντάγματος της Συντακτικής Επιτροπής και η οποία διαγράφηκε από τη Βουλή προφανώς ως αυτονόητη και περιττή. Το ζήτημα ρυθμίζεται σήμερα από το άρθρο 19 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργών (ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε), που χαρακτηρίζει ως ανεπίτρεπτη και ως πειθαρχικό αδίκημα κάθε οδηγία, σύσταση ή υπόδειξη σε δικαστικό λειτουργό για ουσιαστικό ή δικονομικό θέμα μιας συγκεκριμένης υπόθεσης. Εξάλλου, η ιεραρχία μεταξύ των δικαστηρίων διαφορετικού βαθμού δε σημαίνει και περιορισμό της λειτουργικής ανεξαρτησίας ενός δικαστή από τη νομολογία. Στο σημείο αυτό είναι δυνατό να επικαλεστεί κανείς την ανάγκη για ενότητα της νομολογίας, και μάλιστα του ίδιου του δικαστηρίου, έτσι ώστε να μη διαφοροποιείται η ερμηνεία του ίδιου νόμου ανάλογα με την εκάστοτε σύνθεση του οικείου δικαστηρίου. Όμως η έννομη τάξη, χωρίς να παραβλέπει τις αρετές της ενότητας της νομολογίας, προτάσσει την ανάγκη αυτή η ενότητα να είναι προϊόν της πειστικότητας των εκάστοτε νομολογιακών αποφάσεων και όχι του πειθαναγκασμού του εξατομικευμένου δικαστή. Αν τυχόν ο δικαστής δεν πειθείται από τις λύσεις, που προτείνονται για χάρη της ενότητας της νομολογίας, από διάφορες ιεραρχικές εγκυκλίους ή παρατηρήσεις της επιθεώρησης ή αποφάσεις ολομελειών, έχει υπηρεσιακό καθήκον, όχι μόνο να αγνοήσει αυτές τις οδηγίες αλλά και να τις καταγγείλει ως αθέμιτη απόπειρα εξανδραποδισμού της λειτουργικής του ανεξαρτησίας κατά το άρθρο 87 § 2 του Συντάγματος.

Άλλωστε στην ελληνική έννομη τάξη η νομολογία των ιεραρχικά ανώτερων δικαστηρίων δεν είναι δεσμευτική καθώς από τη μία η αυθεντική ερμηνεία έχει επιφυλαχθεί στην ολομέλεια της Βουλής (άρθρα 72 § 1 και άρθρο 77 του Συντάγματος) και από την άλλη η επιστημονική ερμηνεία έχει αφαιρεθεί στην κατά το άρθρο 16 § 1 του Συντάγματος ελευθερία της επιστήμης και της έρευνας, που είναι νομικό δικαίωμα καθενός, συνακόλουθα και κάθε εξατομικευμένου δικαστή.

Αυτονόητο είναι ότι η ενδοδικαστική ανεξαρτησία του δικαστή δε θίγεται ούτε από την υποχρέωσή του να συμμορφώνεται με τις αποφάσεις του ΑΕΔ και του ΔΕΚ, καθώς η δεσμευσή του αυτή προκύπτει από τις κείμενες συνταγματικές διατάξεις (άρθρα 100 και 28 § 2 του Συντάγματος αντίστοιχα).

1.2. Εγγυήσεις προσωπικής ανεξαρτησίας

Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών εξασφαλίζεται μέσα από πολυάριθμες διατάξεις που αποτελούν επίσης, αμέσως ή εμμέσως εγγυήσεις και της λειτουργικής ανεξαρτησίας τους. Οι διατάξεις αυτές περιέχονται σε άρθρα του Συντάγματος τα οποία εντάσσονται στο κεφάλαιο δικαστική εξουσία και στο πλαίσιο της αρχής της αυτοδιοίκησης της δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, πρόκειται για :

α) Το διορισμό των δικαστικών λειτουργών με προεδρικό διάταγμα ύστερα από επιτυχία σε διαγωνισμό, κατά τον οποίο κρίνονται, με εγγυήσεις δυνατότητας αδιάβλητης κρίσης, τόσο κατά τα τυπικά, όσο και κατά τα ουσιαστικά προσόντα τους, ύστερα από φοίτηση σε ειδική σχολή δικαστών σύμφωνα με το άρθρο 88 § 1 του Συντάγματος. Το σύστημα αυτό, δηλαδή ο διορισμός των δικαστών από τον αρχηγό του κράτους με βάση τα προσόντα που καθορίζει ο νόμος και διαπιστώνονται με ορισμένη διαδικασία ανταποκρίνεται καλύτερα από τα άλλα δύο υπάρχοντα συστήματα ανάδειξης των δικαστών (εκλογή από το λαό, διορισμό από τον Αρχηγό του Κράτους ή άλλα διοικητικά όργανα) και αυτό διότι με το σύστημα αυτό δημιουργούνται οι προϋποθέσεις εκείνες που παρέχουν την εγγύηση ότι αυτοί που θα ασκήσουν το δύσκολο έργο του δικαστή θα κατέχουν τις απαραίτητες γνώσεις για την επιτυχημένη εκπλήρωση της αποστολής τους.

β) Την ισοβιότητά τους σύμφωνα με το άρθρο 88 § 1 του Συντάγματος. Ο διορισμός των δικαστικών λειτουργών με βάση τα προσόντα τους και μετά από διαγωνιστική δοκιμασία δεν αρκεί για την αποτελεσματική κατοχύρωση της ανεξαρτησίας τους. Γι' αυτό το Σύνταγμα προσθέτει ότι οι δικαστές είναι ισόβιοι. Ο όρος «ισοβιότητα» δε χρησιμοποιείται με την απολύτως κυριολεκτική έννοια του όρου αλλά έχει ένα ειδικό εννοιολογικό περιεχόμενο που το προσδιορίζει το θετικό μας δίκαιο. Η δικαστική ισοβιότητα δε σημαίνει ότι ο δικαστής έχει την ικανότητα να συγκροτεί το δικαστήριο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, σημαίνει ότι Δε χάνει τη θέση του ακόμη και αν καταργηθεί το δικαστήριο, στο οποίο υπηρετεί. Η ισοβιότητα των δικαστών, ως εγγύηση δυνατότητας για ανεξάρτητη και σωστή κρίση έχει τις ρίζες της στην αναφορά του Ηροδότου ο οποίος σημειώνει ότι οι δικαστές δεν μπορούν να παυθούν παρά μόνο με το θάνατό τους ή αν διέπρατταν κάποιο αδίκημα, οπότε κλονιζόταν το κύρος τους .

Το όριο της ηλικίας των δικαστικών λειτουργών καθορίζεται από το Σύνταγμα στο άρθρο 88 § 5 το οποίο προβλέπει ότι οι δικαστικοί λειτουργοί, έως και το βαθμό του εφέτη ή του αντεισαγγελέα εφετών και τους αντίστοιχους με αυτούς βαθμούς αποχωρούν υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσουν το 67ο έτος της ηλικίας τους.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι σε παρέκκλιση από την αρχή της ισοβιότητας, το Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 88 § 3 ότι ο νόμος μπορεί να ορίσει εκπαιδευτική και δοκιμαστική περίοδο, διάρκειας μέχρι τριών ετών, των δικαστικών λειτουργών πριν από το διορισμό τους ως τακτικών, χωρίς να αποκλείεται να ασκούν κατά την περίοδο αυτή τα καθήκοντα τακτικού δικαστή.

Το γεγονός ότι οι δικαστικοί λειτουργοί απολαμβάνουν ισοβιότητα Δε σημαίνει ότι αποκλείεται εντελώς η απόλυσή τους από την υπηρεσία πριν συμπληρώσουν το όριο ηλικίας. Αντίθετα μπορεί να πραγματοποιηθεί, αλλά μόνο με δικαστική απόφαση, σύμφωνα με το άρθρο 88 § 4 του Συντάγματος.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι εκφράζεται από πολλούς η άποψη ότι στην εγγύηση της δικαστικής ισοβιότητας πρέπει να περιέχεται και το αμετάθετο των δικαστών καθότι «η ισοβιότητα, σαν κάτι το χωριστό από το αμετάθετο των δικαστών, είναι, στο πλαίσιο της κρατούσας γνώμης. Μια όμορφη λέξη χωρίς πρακτικό αντίκρισμα αληθινής εξασφαλίσεως της ανεξαρτησίας γνώμης των δικαστών» .

γ) Την προαγωγή, τοποθέτηση, απόσπαση και μετάταξη των δικαστών με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται μετά από απόφαση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου . Μόνο ο διορισμός με βάση τα προσόντα και η κατοχύρωση της ισοβιότητας δεν θα αποτελούσαν επαρκή στοιχεία για να προστατεύσουν του δικαστικούς λειτουργούς από ενδεχόμενες πιέσεις των ανώτερων διοικητικών οργάνων, αν τα τελευταία ήταν αρμόδια για την προαγωγή, τη μετάθεση και τη μεταβολή γενικότερα της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών. Γι' αυτό το Σύνταγμα, με το άρθρο 90 § 1, ορίζει ότι οι προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργών γίνονται με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από απόφαση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Το Συμβούλιο αυτό συγκροτείται από τον Πρόεδρο του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου (ΣΤΕ, Α.Π, ΕΣ κατά περίπτωση) και από μέλη του ίδιου δικαστηρίου που ορκίζονται με κλήρωση μεταξύ εκείνων που έχουν υπηρεσία τουλάχιστον 2 ετών στο δικαστήριο αυτό, σύμφωνα και με τις διατάξεις του σχετικού νόμου (Ν. 184/1975). Εξάλλου, στο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης, μετέχει και ο εισαγγελέας του Α.Π, ενώ σε εκείνο του Ελεγκτικού Συνεδρίου μετέχει και ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας. Συγχρόνως προβλέπεται (άρθρο 90 § 2 του Συντάγματος) ότι για τις θέσεις συμβούλων επικρατείας, αρεοπαγίων, αντεισαγγελέων του Α.Π, προέδρων εφετών, αντεισαγγελέων εφετών και συμβούλων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το συμβούλιο συγκροτείται με αυξημένη σύνθεση.

Επιπλέον το Σύνταγμα προβλέπει (άρθρο 90 § 2) ότι αν ο Υπουργός διαφωνεί με την κρίση ανώτατου δικαστικού συμβουλίου έχει το δικαίωμα να παραπέμψει το ζήτημα στην ολομέλεια του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου μέσα σε προθεσμία 15 ημερών από τότε που περιήλθε σε αυτόν σχετική απόφαση (άρθρα 12, 17, 21 του Νόμου 184/1975). Δικαίωμα προσφυγής στην ολομέλεια έχει επίσης και ο δικαστικός λειτουργός που παραλείφθηκε, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζουν τα άρθρα 12, 17 και 21 του Νόμου 184/1975. Οι αποφάσεις τις ολομέλειας για το ζήτημα που παραπέμφθηκε σε αυτήν καθώς και οι αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου με τις οποίες Δε διαφώνησε ο Υπουργός, είναι υποχρεωτικές για αυτόν.

Με τις διατάξεις αυτές, η όλη υπηρεσιακή σταδιοδρομία των δικαστικών λειτουργών δεν εξαρτάται από τις διαθέσεις της κυβέρνησης και του αρμόδιου για κάθε περίπτωση Υπουργού αφού οι σχετικές με αυτούς διοικητικές πράξεις (προαγωγής, μετάθεσης κλπ.) πρέπει να στηρίζονται σε απόφαση αρμόδιου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου ή της ολομέλειας του ΣΤΕ, του Α.Π ή του Ε.Σ.

δ) Την ευθύνη των δικαστικών λειτουργών και στην άσκηση πειθαρχικής εξουσίας . Η ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών Δε συνεπάγεται και το ανεύθυνό τους. Αντίθετα, οι δικαστικοί λειτουργοί υπέχουν τριπλή ευθύνη: ποινική, αστική και πειθαρχική. Όσον αφορά στην περίπτωση ποινικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών δεν υπάρχουν ειδικές συνταγματικές διατάξεις. Επομένως, τα εγκλήματα των δικαστικών λειτουργών εκδικάζονται από τα συνήθη ποινικά δικαστήρια.

Ειδική συνταγματική πρόβλεψη υπάρχει όμως στην περίπτωση αστικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών. Σύμφωνα με το άρθρο 99 του Συντάγματος, υπεύθυνο για την εκδίκαση των αγωγών κακοδικίας που εγείρονται εναντίον των δικαστικών λειτουργών είναι το ειδικό δικαστήριο. Το δικαστήριο αυτό συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ως πρόεδρό του, έναν Σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς Καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των Πανεπιστημίων της χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων ,ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση (άρθρο 99 § 1 του Συντάγματος).

Η σύνθεση του ειδικού δικαστηρίου φανερώνει την προσπάθεια του συντακτικού νομοθέτη να εξασφαλίσει την ορθή και αμερόληπτη κρίση της υπόθεσης. Γι' αυτό άλλωστε και εξαιρείται κάθε φορά από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη των λειτουργών το καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο (άρθρο 99 § 2 του Συντάγματος). Για τον ίδιο λόγο προβλέπεται και η συμμετοχή νομομαθών εγνωσμένου κύρους, που δεν έχουν την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού. Η συμμετοχή αυτή εξυπηρετεί και έναν ακόμη σκοπό που συνίσταται στην αποδοχή της όποιος κρίσης από το μέσο πολίτη, καθώς η εκδίκαση δικαστών αποκλειστικά από δικαστές θα δημιουργούσε πιθανώς υπόνοιες περί μεροληπτικής κρίσης. Τέλος, η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας στους δικαστικούς λειτουργούς ρυθμίζεται από τις διατάξεις του άρθρου 91 του Συντάγματος σε συνδυασμό με τα άρθρα 90-107 του ΚΟΔΚΛ . Συγκεκριμένα:

Με διάταξη του άρθρου 91 του Συντάγματος ορίζεται ως αρμόδιο για την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας στους δικαστικούς λειτουργούς από το βαθμό του αρεοπαγίτη ή αντιεισαγγελέα του Α.Π και άνω ή στους αντίστοιχους με αυτούς, το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο, τον δε Υπουργό της Δικαιοσύνης ως αρμόδιο για την άσκηση της πειθαρχικής αγωγής, καταλείπει δε, με εξαίρεση τα της συγκρότησης του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου, στο νόμο.

Προβλέπεται, έτσι, ότι το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ως Πρόεδρό του, από δύο αντιπροέδρους ή συμβούλους της Επικρατείας, δύο αντιπροέδρους του Αρείου Πάγου ή αρεοπαγίτες, δύο αντιπροέδρους ή συμβούλους του Ελεγκτικού Συνεδρίου και δύο τακτικούς Καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των Πανεπιστημίων της χώρας. Τα μέλη του Συμβουλίου ορίζονται με κλήρωση μεταξύ εκείνων ου έχουν υπηρεσία τριών τουλάχιστον ετών στο οικείο ανώτατο δικαστήριο και σε νομική σχολή αντιστοίχως και, κάθε φορά που το Συμβούλιο καλείται να αποφασίσει για ενέργεια μέλους Ανώτατου Δικαστηρίου, εισαγγελέα ή επιτρόπου, αποκλείονται από τη σύνθεσή του μέλη που ανήκουν στο οικείο δικαστήριο. Αν πρόκειται για πειθαρχική δίωξη κατά μελών του Συμβουλίου της Επικρατείας, του ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου προεδρεύει ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Στους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς η πειθαρχική εξουσία ασκείται σε πρώτο και δεύτερο βαθμό από συμβούλια που συγκροτούνται με κλήρωση από τακτικούς δικαστές σύμφωνα με τους ορισμούς του νόμου. Και εν προκειμένω την πειθαρχική αγωγή εγείρει ο Υπουργός της Δικαιοσύνης.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στο ζήτημα της άσκησης πειθαρχικής εξουσίας στους

δικαστικούς λειτουργούς θα λέγαμε πως η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών, χωρίς τον πειθαρχικό τους έλεγχο θα επέβαινε επικίνδυνη για τα δικαιώματα των δικαζομένων και για τις ατομικές εν γένει ελευθερίες. Η συνταγματική δε διασφάλιση των δικαστών, με την πρόβλεψη δικαστικών αποκλειστικώς οργάνων για την εκδίκαση των πειθαρχικών τους παραπτώματων, καταδεικνύει ότι ο συντακτικός νομοθέτης την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών θεωρεί ως αντίβαρο της ειδικής και προνομιακής, χάριν του λειτουργήματός τους, θεσμικής εγγύησης που τους παρέχει.

ε) Την απαγόρευση παροχής οποιασδήποτε άλλης μισθωτής υπηρεσίας ή άσκησης οποιουδήποτε επαγγέλματος (ασυμβίβαστα με το δικαστικό λειτουργήμα έργα). Η φύση του δικαστικού λειτουργήματος και η ανάγκη κατοχύρωσης της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών τόσο απέναντι στα όργανα της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας όσο και απέναντι στους ιδιώτες και τους φορείς της ιδιωτικής οικονομίας οδηγεί στην ανάγκη κήρυξης του δικαστικού λειτουργήματος ως ασυμβίβαστου με κάθε άλλη δημόσια υπηρεσία άλλα και με κάθε άλλο επάγγελμα.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 89 του Συντάγματος «απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς να παρέχουν κάθε άλλη μισθωτή υπηρεσία καθώς και να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα». Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή του διδακτικού προσωπικού ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, καθώς και να μετέχουν σε συμβούλια ή επιτροπές που ασκούν αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα και σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, εκτός από τα διοικητικά συμβούλια επιχειρήσεων εμπορικών εταιριών.

Απαγορεύεται επίσης η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς (άρθρο 89 § 3 του Συντάγματος) γιατί διαφορετικά η Διοίκηση θα είχε τη δυνατότητα να ευνοεί ορισμένους δικαστές προωθώντας τους σε αμειβόμενες διοικητικές θέσεις κ.ο.κ. Η προηγούμενη απαγόρευση ωστόσο δεν είναι απαρέγκλιτη, δεδομένου ότι επιτρέπεται η ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς καθηκόντων εκπροσώπησης της Χώρας σε διεθνείς οργανισμούς. Ταυτόχρονα, ορίζεται ότι σε δικαστές μπορούν να ανατίθενται καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση δικαστικών λειτουργών, καθώς τα τελευταία θεωρούνται από το Σύνταγμα δικαστικά καθήκοντα. Η διενέργεια δειψησιών από δικαστικούς λειτουργούς επιτρέπεται μόνο στο πλαίσιο των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, όπως ο νόμος ορίζει. Τέλος σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 89 του Συντάγματος απαγορεύεται η συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών στη Κυβέρνηση. Όμως ούτε από η απαγόρευση αυτή «στερείται» της δυνατότητας εξαίρεσης, δεδομένου ότι το άρθρο 37 § 3 εδ. γ' του Συντάγματος επιτρέπει, σε εξαιρετικές περιστάσεις, το διορισμό του Προέδρου ενός Ανώτατου Δικαστηρίου ως Πρωθυπουργού.

στ) Τον προσδιορισμό των αποδοχών τους σε ύψος ανάλογο του λειτουργήματός τους . Μια βασική εγγύηση για της αποφυγή κάθε μορφής ετεροκαθορισμού της δικανικής πεποίθησης του δικαστικού λειτουργού είναι και η οικονομική του ανεξαρτησία. Το ζήτημα του τρόπου προσδιορισμού και του ύψους των αποδοχών που πρέπει να λαμβάνουν οι δικαστικοί λειτουργοί έχει απασχολήσει τη νομολογία που, με σειρά αποφάσεων, έχει δώσει απαντήσεις στα αναφερόμενα εν προκειμένω προβλήματα, όπως έχει απασχολήσει και τη θεωρία. Η διατύπωση του Συντάγματος, ότι οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών είναι ανάλογες με το λειτουργήμα τους και ότι τα σχετικά με τη βαθμολογική και μισθολογική τους εξέλιξη και με την κατάστασή τους γενικά καθορίζονται με ειδικούς νόμους (άρθρο 88 § 2, εδάφιο α') καθώς επίσης και ο συνδυασμός της τελευταίας αυτής διάταξης με τις διατάξεις της πρώτης παραγράφου των άρθρων 26 και 87 έχει οδηγήσει τη νομολογία στις εξής παραδοχές: α) ότι οι αποδοχές πρέπει να τελούν σε αντιστοιχία με τη σπουδαιότητα αλλά και με τη φύση του δικαστικού λειτουργήματος, εφόσον πρόκειται για αποδοχές προσώπων που ασκούν συντεταγμένη λειτουργία, β) ότι πρέπει να διακρίνονται από τις αποδοχές των λοιπών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών, υπό την έννοια ότι πρέπει να καθορίζονται αυτοτελώς με ειδικούς νόμους και να είναι ανώτερες από τις αποδοχές των λοιπών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών αλλά και εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, γ) ότι κατά, κατά συνέπεια, η χορήγηση αποδοχών σε τρίτους εργαζομένους στο χώρο του Δημοσίου χωρίς ταυτόχρονη και ίση τουλάχιστον χορήγηση των αποδοχών αυτών προς τους δικαστικούς λειτουργούς συνιστά ανεπίτρεπτη δυσμενή διάκριση σε βάρος των δικαστικών λειτουργών κατά παράβαση της παραγράφου 2 του άρθρου 88 του Συντάγματος δ) ότι απαγορεύεται η μισθολογική εξομοίωση λειτουργών του δημοσίου τομέα προς τους δικαστές ε) ότι είναι επιτρεπτή η παραπομπή μισθολογικής τάξης για τρίτους στις αποδοχές ανώτατων δικαστικών λειτουργών .

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι με την πρόσφατη αναθεώρηση του

Συντάγματος προστέθηκε στο άρθρο 88 § 2 και δεύτερη υποπαράγραφος, με την οποία η εκδίκαση των διαφορών σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών και υπό την προϋπόθεση ότι η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων, εκδικάζονται από το Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 99 Σ το οποίο, στις περιπτώσεις αυτές συγκροτείται με τη συμμετοχή ενός επιπλέον τακτικού καθηγητή και ενός επιπλέον δικηγόρου. Η διεύρυνση αυτής της αρμοδιότητας του Ειδικού Δικαστηρίου, παρεκκλίνοντας από τις διατάξεις των άρθρων 94, 95 και 98 του Συντάγματος προκάλεσε de lege ferenda αρκετές συζητήσεις ενόψει και της θεμελιώδους αρχής του νόμιμου δικαστή, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 8 του Συντάγματος. Θα πρέπει, ωστόσο, να θεωρηθεί επιδοκιμαστέα κατ' αρχήν, ενόψει και των σχετικών συζητήσεων που είχε αναπτυχθεί και του κλονισμού του κύρους των δικαστών που είχε καμφθεί με την εκδίκαση από τους ίδιους υποθέσεων που αφορούσαν στις αποδοχές και τις συντάξεις τους. ζ) Την παύση των δικαστικών λειτουργών (οριστική ή προσωρινή) και στην επιβολή ποινών

Το άρθρο 88 § 4 του Συντάγματος ορίζει τον τρόπο και τους λόγους παύσης του δικαστικού λειτουργού ελαχιστοποιώντας, όχι μηδενίζοντας, με αυτόν τον τρόπο το περιθώριο αυθαίρετης απομάκρυνσης δικαστικού λειτουργού από το αξίωμά του.

Έτσι, ως προς τον τρόπο παύσης, απαιτείται δικαστική απόφαση, ως προς δε τους λόγους, απαιτείται ποινική καταδίκη (στέρξη των πολιτικών δικαιωμάτων λόγω αμετάκλητης καταδίκης, αμετάκλητη καταδίκη σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των τριών μηνών για αδίκημα που τελέστηκε με δόλο, αμετάκλητη καταδίκη σε οποιαδήποτε ποινή, για κλοπή, ζωκλοπή, απάτη, υπεξαίρεση κοινή ή στην υπηρεσία, πλαστογραφία πιστοποιητικών, πλαστογραφία και κατάχρηση ενσήμων, ψευδή βεβαίωση και νόθευση, ψευδορκία και ψευδή ανώμοτη κατάθεση, παραπλάνηση σε ψευδορκία, ψευδή καταμήνυση, απιστία περί την υπηρεσία, δωροδοκία, καταπίεση, παράβαση καθήκοντος, συκοφαντική δυσφήμιση, υπεξαγωγή εγγράφου, παραβίαση υπηρεσιακού απορρήτου, έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, λαθρεμπορίας τυχερών παιχνιδιών, έκδοση ακάλυπτης επιταγής) ή καταδίκη για βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα, όταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διαπράχθηκε αυτό και ο βαθμός υπαιτιότητας του διωκόμενου μαρτυρούν ότι αυτός δεν έχει συναίσθηση βασικών υποχρεώσεων του ως δικαστικού λειτουργού ή θίγουν σοβαρά το κύρος της δικαιοσύνης ή αναπηρία σωματική ή πνευματική, εφόσον η ανικανότητα αυτή διαρκεί και πέρα από το χρόνο που ορίζεται από τις κείμενες διατάξεις για τους πολιτικούς διοικητικούς υπαλλήλους ο οποίος δεν μπορεί να ξεπερνά τους δώδεκα μήνες ή για υπηρεσιακή ανεπάρκεια που ορίζεται όπως ο νόμος ορίζει υπό τις εγγυήσεις του άρθρου 93 §2 και 3 και, συγκεκριμένα, σε δημόσια συνεδρίαση. Εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων, με απόφαση ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη, που περιέχει την απόφαση της μειοψηφίας και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση.

Πέρα από την παύση όμως των δικαστικών λειτουργών προβλέπεται και η επιβολή πειθαρχικών ποινών, όπως είναι η έγγραφη επίπληξη, η επιβολή προστίμου από καθαρές αποδοχές δύο ημερών έως τις συνολικές καθαρές αποδοχές τριών μηνών καθώς και η προσωρινή παύση τους, μέτρα τα οποία θεσπίστηκαν για να προσφέρουν εχέγγυα ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας.

Ελεγκτικές θεσμικές εγγυήσεις διαφάνειας και εγγυήσεις για τα άτομα .

Πέρα από τη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, που εγγυάται το Σύνταγμα, η έννομη τάξη έχει θεσπίσει μηχανισμούς ελέγχου, έτσι ώστε η δεοντολογική επιταγή της ανεξαρτησίας να βρίσκει κατά το δυνατό οντολογική απόκριση. Το Σύνταγμα επιπλέον, αποβλέποντας στην απόλυτη κατοχύρωση της ανεξαρτησίας στην άσκηση της δικαστικής λειτουργίας δεν περιορίζεται στη θέσπιση εγγυήσεων υπέρ των δικαστών. Προχωρεί περισσότερο και με άλλες διατάξεις του δημιουργεί σειρά από εγγυήσεις και υπέρ των ατόμων που υπόκεινται στη εξουσία των δικαστηρίων, υπέρ εκείνων δηλαδή που προσφεύγουν στην προστασία των δικαστικών οργάνων. Σε αυτά τα δύο πλαίσια εντάσσονται:

- α) Ο έλεγχος των δικαστικών αποφάσεων με ένδικα μέσα
- β) Η εξαιρέση των δικαστών εξαιτίας απλής υπόνοιας προσωποληψίας (αρχή της αμεροληψίας)

Αν και η υποχρέωση αμεροληψίας των δικαστών κατά το σχηματισμό και την εκφορά της δικανικής κρίσης δεν κατοχυρώνεται ρητά στο Σύνταγμα, εκλαμβάνεται ως απόρροια της αρχής της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, η αρχή της αμεροληψίας συνάγεται ευχερώς από το άρθρο 87 § 1,2 και από το άρθρο 89 § 1,4 του Συντάγματος.

Καθιερώνεται όμως ρητώς στο άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ και 10 § 2 καθώς και στην το άρθρο 14 §1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Ειδικότερα, η αρχή της αμεροληψίας των δικαστών καθιερώνεται και νομοθετικά ενώ η συναφής νομολογία είναι αυστηρή κατά την εφαρμογή του νόμου.

Εντούτοις, η δικαστική αμεροληψία ανάγεται ουσιαστικά στο ενδιάθετο φρόνημα του δικαστή και διαγιγνώσκεται στην εφαρμογή του κανόνα δικαίου. Προκειμένου να αποφεύγονται υπόνοιες περί μεροληψίας του δικαστή και, εν γένει, του δικαστικού λειτουργού, η έννομη τάξη θεσπίζει περιπτώσεις κατά τις οποίες επιβάλλεται η εξαίρεσή του. Σύμφωνα λοιπόν με τις κύριες περιπτώσεις: δεν πρέπει να υπάρχει συμφέρον, για τον ίδιο το δικαστή ή συγγενή του από την έκβαση της δίκης, ούτε ιδιαίτερη φιλία ή έχθρα με κάποιον από τους διαδίκους, η συγγενικός δεσμός με αυτούς. Επίσης, δεν πρέπει να υπάρχει δηλωμένη προκατάληψη για ορισμένη κατηγορία πολιτών (π.χ λόγω φίλου, φυλής, γλώσσας κλπ.) ή για τον τρόπο που θα πρέπει να αντιμετωπίζονται κρίσιμα κοινωνικά ή άλλης φύσεως ζητήματα.

Ο θεσμός της εξαιρέσεως προβλέπεται όχι μόνο σε δικαστικούς (άρθρο 52 ΚποινΔ, άρθρο 16-26 ΚποινΔ, άρθρο 15-22 κφοΔ, διαιτησία άρθρο 883 ΚπολΔ) αλλά και σε διοικητικούς κώδικες (ν. 1811/1951 άρθρο 55).

Εξάλλου, ο δικαστής υποχρεούται, στο πλαίσιο της αρχής της αμεροληψίας, να απέχει της εξώδικης έκφρασης γνώμης, προφορικής ή γραπτώς όταν αυτή μπορεί να συναρτηθεί με συγκεκριμένη η υπόθεση διότι έτσι θα δώσει λαβή στους διαδίκους να αμφισβητήσουν την αμεροληψία και ουδετερότητα της κρίσεως του. Πρόκειται για τη λεγόμενη *obligation de reserve* δηλαδή την υποχρέωση για επιφύλαξη από την πλευρά των δικαστικών οργάνων, ένα είδος θεμιτού περιορισμού στην ελευθερία γνώμης του δικαστή.

Στη συνταγματική αρχή της αμεροληψίας στηρίζεται και η ειδικότερη υποχρέωση που έχει το δικαστήριο να μην έχει εκφραστεί ως γνωμοδοτικό όργανο για τη νομιμότητα του κανόνα δικαίου που θα εφαρμοστεί, υπό την αυτή σύνθεση, ως δικαιοδοτικό όργανο, σε συγκεκριμένη υπόθεση.

Πρόκειται για τη λεγόμενη «δομική αμεροληψία», την οποία υιοθετεί ευθέως το ελληνικό σύνταγμα του 1975 στα άρθρα 91 και 99, στο τελευταίο ορίζεται ότι από τα μέλη του Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας εξαιρείται κάθε φορά το μέλος που ανήκει στον κλάδο δικαιοσύνης, που για ενέργεια ή παράλειψη των μελών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο.

- γ) Η ποινική και αστική ευθύνη των δικαστών

- δ) Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών.

Είναι περισσότερο δραστική και λαμβάνει χώρα ύστερα από καταγγελίες, είτε στο πλαίσιο της επιθεώρησης κατά το άρθρο 87 § 3 του Συντάγματος.

- ε) Η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων.

Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων είναι απόρροια της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, σύμφωνα με την οποία η κοινή γνώμη δικαιούται να ενημερώνεται για όσα διαδραματίζονται κατά τη διάρκεια της δίκης.

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή διαπιστώνουμε ότι ήδη τα επαναστατικά Σύνταγματα του Άστρους (1823) και τις Τροιζήνας (1827) περιείχαν σχετική διάταξη, το δεύτερο μάλιστα είχε ως εξαίρεση του κανόνα μόνο την αντίθεση της δημοσιότητας προς τη σεμνότητα.

Τι ρυθμίσεις αυτές παρέλαβαν έκτοτε όλα τα Σύνταγματα της χώρας και έτσι σε κανέναν δεν μπορεί να αποκλεισθεί η είσοδος στην αίθουσα δικαστηρίου και η παραμονή του προς παρακολούθηση των συνεδριάσεων του, υπό τις εξαιρέσεις που θέτει ο νόμος, οι οποίες αφενός προστατεύουν την ανηλικότητα, αφετέρου, διασφαλίζουν την ευταξία των συνεδριάσεων.

Η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων στηρίζει σε μεγάλο βαθμό την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης καθότι εξασφαλίζει τον έλεγχο της διαδικασίας από την γνώμη, ενισχύει το αίσθημα ευθύνης των δικαστών, περιορίζει συνακολούθως τις πιέσεις που μπορούν να ασκηθούν στους δικαστές.

Εν τέλει, λοιπόν διαπιστώνεται ότι με τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων η κοινή γνώμη και τα έντυπα μπορούν να πληροφορηθούν όχι μόνο τον τρόπο διεξαγωγής της διαδικασίας αλλά και να ελέγχουν την τήρηση του νόμου ως προς τις διαδικαστικές εγγυήσεις που τίθενται υπέρ των διαδίκων για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Ταυτόχρονα δε και τη συμπεριφορά των δικαστικών λειτουργιών έναντι των τελευταίων. Μ' αυτών τον τρόπο εξασφαλίζεται εμμέσως πλην σαφώς η δικαστική ανεξαρτησία.

- στ) Η αρχή της αιτιολόγησης των αποφάσεων των δικαστηρίων .

Όπως και η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, η αρχή της αιτιολόγησης των αποφάσεων τους αποτελεί εγγύηση του θεσμού, η οποία στοχεύει στον έλεγχο, όχι μόνο από τους διαδίκους αλλά και από την κοινή γνώμη, του τρόπου εφαρμογής από τα δικαστήρια των κανόνων δικαίου σε κάθε δικαζόμενη υπόθεση. Οι στόχοι αυτοί της αρχής της αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων εξασφαλίζει παράλληλα και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης καθότι με τη δυνατότητα που παρέχεται μέσω της αιτιολόγησης στην κοινή γνώμη να αξιολογεί την εφαρμογή των κανόνων δικαίου από τους δικαστές και, ταυτόχρονα, να αποκλείει αυθαίρετες κρίσεις από μέρους τους απαλείφει σχεδόν την προσπάθεια επηρεασμού ή άσκησης πιέσεων προς μεταβολή της ήδη σχηματισμένης και υποχρεωτικά τεκμηριωμένης δικανικής κρίσης.

Η αρχή της αιτιολόγησης των αποφάσεων των δικαστηρίων απαντάται σε προηγούμενα Συντάγματα, για πρώτη δε φορά στο Σύνταγμα του 1844 και, έκτοτε, σε όλα τα Συντάγματα της χώρας, με διαφοροποίηση ως προς τη χρήση των όρων ειδικά αιτιολογημένη.

- ζ) Η αρχή της απαγγελίας των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση .

Με το Σύνταγμα του 1827 καθιερώνεται, για πρώτη φορά, η αρχή της απαγγελίας των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση, επαναλαμβάνεται δε χωρίς εξαίρεση από τα Συντάγματα που ακολούθησαν.

Περιεχόμενο αυτής της εγγύησης θεσμού είναι η ενημέρωση της κοινής γνώμης και, βέβαια των διαδίκων για το προίόν του δικανικού συλλογισμού.

Η αρχή της απαγγελίας των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση συνδέεται στενά με τις υπόλοιπες αρχές που διέπουν την απονομή δικαιοσύνης και ενισχύει και εκείνη με τη σειρά της την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης καθότι η απουσία της θα οδηγούσε σε υπόνοιες για αδιαφάνεια σε επίπεδο δικαιοδοτικού έργου, στην ύπαρξη σκοτεινών σημείων όσον αφορά στη διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσης καθώς επίσης και σε αμφισβήτηση της αμεροληψίας και της ακεραιότητας των δικαστών.

- η) Η αρχή της υποχρεωτικής δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας.

Καινοτομία για την ελληνική συνταγματική τάξη είναι η καθιέρωση ως υποχρεωτικής της δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας.

Καθιστώντας ως υποχρεωτική τη δημοσίευση της γνώμης της μειοψηφίας, ο συντακτικός νομοθέτης, έχει ως στόχο, αφενός, να καταδείξει το λειτουργικά ανεξάρτητο της δικανικής κρίσης, αφετέρου, να υπομνήσει ότι, αν στη δημοκρατία η εφαρμογή του νόμου υπακούει στον κανόνα της πλειοψηφίας, η ορθότητα της εφαρμογής του ελέγχεται καλύτερα, όταν γίνεται γνωστή η γνώμη που εκφράζει διαφωνία.

- θ) Η συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στη συγκρότηση ορισμένων δικαστηρίων .

Η συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στην εκδίκαση ορισμένων αξιόποινων πράξεων θεωρήθηκε από την εποχή της γαλλικής επανάστασης ότι αποτελούσε σημαντική εγγύηση για τα άτομα που υπόκεινται στην εξουσία των δικαστηρίων. Με τη συμμετοχή του λαού στη δικαιοδοτική λειτουργία εισάγεται στο χώρο της δικαιοσύνης το στοιχείο του δικαίου όπως αυτό εκπορεύεται όχι από το νομοθέτη, συντακτικό ή κοινό, αλλά από την κοινή συνείδηση περί του ορθού. Συνείδηση η οποία εκφράζεται δια στόματος του λαϊκού στοιχείου που παρίσταται στη δικαστική αίθουσα.

- ι) Η απαγόρευση της σύστασης εκτάκτων δικαστηρίων ή δικαστικών επιτροπών .

Το Σύνταγμα περιλαμβάνει ιδιαίτερο κεφάλαιο που ρυθμίζει τις αρχές της οργάνωσης και της λειτουργίας των δικαστηρίων (άρθρα 93 -100Α), καθώς και τις εγγυήσεις του δικαστικού λειτουργήματος (άρθρα 87-92).

- κ) Το δικαίωμα κάθε προσώπου για την παροχή έννομης δικαστικής προστασίας.

Το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος θεσπίζει το θεμελιώδες δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας, ορίζοντας ότι «καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σε αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή τα συμφέροντά, όπως νόμος ορίζει». Παρόμοια ρύθμιση περιλαμβάνει και η ΕΣΔΑ (άρθρο 6 § 1): « Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βάσιμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως». Κατά το άρθρο 8 § 1 του Συντάγματος κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του τον δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

1. Προβλήματα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης

Η ανεξαρτησία των δικαστικών αρχών, προσωπική και λειτουργική, θεσπίζεται και κατοχυρώνεται επαρκώς με κατηγορηματικές διατάξεις στο επίπεδο του Συντάγματος. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν "δύσβατα σημεία" που τείνουν να δημιουργήσουν μια απόσταση μεταξύ του Συντάγματος και της καθημερινής συνταγματικής πραγματικότητας όσον αφορά στο ζήτημα της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με το Χαράλαμπο Φραγκίστα "ανεξαρτησία της δικαιοσύνης υπάρχει εις μίαν χώραν, όταν οι δικασταί κατά την άσκησιν των δικαστικών των καθηκόντων διατηρούσιν απόλυτον αυτοτέλειαν κρίσεως και πλήρην ελευθερίαν ενεργείας, υπείκοντες μόνον εις τους νόμους και την φωνήν της συνειδήσεως και ουδεμίαν ουδαμόθεν υποχρεούμενοι να δεχθώσιν οδηγίαν» .

Έχοντας ως βάση τον παραπάνω ορισμό θα αναρωτιόταν κανείς: "ποιοι είναι οι παράγοντες που παρεμποδίζουν την πραγμάτωση, στην εμπειρική πραγματικότητα, του ιδεολογικού αυτού μορφώματος που θεωρήθηκε ότι αποτελεί «θεμέλιο λίθο» του φιλελεύθερου συνταγματικού κράτους; Ποιοι είναι οι παράγοντες που παρακωλύουν την «αυτοτέλειαν της δικαστικής κρίσεως», την πλήρη ελευθερία ενέργειας και τον περιορισμό των προσδιοριστικών όρων αυτής της κρίσης σε μόνη τη «τη φωνή της συνειδήσεως»;" Απαντώντας στα ερωτήματα αυτά, θα λέγαμε ότι τα εμπόδια της δικαστικής ανεξαρτησίας μπορούν να καταταχθούν σε τρεις γενικά κατηγορίες: α)τα εγγενή-δομικά, β)τα θεσμικά-σχετικά και γ) τα κοινωνιολογικά .

α) τα εγγενή δομικά εμπόδια της δικαστικής ανεξαρτησίας

Από πολιτειολογική άποψη η δικαστική εξουσία αποτελεί τμήμα της ενιαίας κρατικής εξουσίας . Η δικαστική εξουσία μάλιστα αποτελεί επιβεβαίωση της κρατικής δύναμης καθώς οι αφηρημένοι κανόνες δικαίου, που αποτελούν προϊόν της νομοθετικής λειτουργίας, συγκεκριμενοποιούνται σε δεδομένη περίπτωση μέσα από τη δικαστική απόφαση .Συνεπώς δομικά η δικαιοσύνη αποτελεί τμήμα της «κρατικής βίας» και έτσι δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη από την πηγή της εξουσίας. "Ένα φιλελεύθερο κράτος λοιπόν έχει φιλελεύθερη δικαιοσύνη, ένα σοσιαλιστικό κράτος έχει σοσιαλιστική δικαιοσύνη, ένα λαϊκό κράτος έχει λαϊκή δικαιοσύνη» .

Αναλογιζόμενοι δε ότι μέσα στις σύγχρονες συνθήκες το κοινοβούλιο τείνει να χάσει την κύρια λειτουργία του, μέσα στο σύστημα της διάκρισης των εξουσιών, αφού δε νομοθετεί πλέον πρωτογενώς ούτε ελέγχει την εκτελεστική εξουσία και έτσι τείνει να επικρατήσει μια υπερδιόγκωση του ρόλου του Εκτελεστικού σε Βάρος του νομοθετικού Σώματος διαπιστώνουμε ότι αναγκαία συνέπεια αυτής της κυριαρχίας του «κρατικοδιοικητικού μηχανισμού» είναι ότι τη θέση του τυπικού νόμου λαμβάνει η διοικητική πράξη, η κανονιστική υπουργική απόφαση, η διοικητική ρύθμιση με αποτέλεσμα κάμψη της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.

Από τα στοιχεία αυτά οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η δικαστική `εξουσία συνδέεται στενότερα όχι μόνο με την κρατική, εν γένει, εξουσία αλλά και με την εκτελεστική εξουσία η

οποία εισχωρεί όλο και περισσότερο στο «χώρο» της δικαιοσύνης. Η σύνδεση αυτή που απορρέει από την εσωτερική δομή του συστήματος της δικαιοσύνης εμποδίζει σε σημαντικό βαθμό την επίτευξη απολύτου δικαστικής ανεξαρτησίας.

β) Τα θεσμικά-σχετικά εμπόδια της δικαστικής ανεξαρτησίας

Θεσμικά, τα εμπόδια για μια πραγματικά ανεξάρτητη δικαιοσύνη περιέχονται στο Σύνταγμα και τους σχετικούς νόμους. Στο Σύνταγμα του 1975, στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 90 ορίζεται ότι οι προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργιών ενεργούνται ύστερα από απόφαση ανωτάτου δικαστικού συμβουλίου, στο οποίο υποχρεωτικά μετέχει ο πρόεδρος του οικείου ανώτατου δικαστηρίου και ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου (αν πρόκειται για την πολιτική και ποινική δικαιοσύνη) ή ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας (σχετικά με το Ελεγκτικό Συνέδριο. Ωστόσο στην παράγραφο του ίδιου άρθρου ορίζεται ρητά ότι οι προαγωγές στις θέσεις του Προέδρου και των Αντιπροέδρων του Συμβουλίου Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και του Γενικού Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, το οποίο, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 45 του νόμου 1578/1985, ύστερα από εισήγηση του Υπουργού Δικαιοσύνης, επιλέγει τους προακτούς μεταξύ εκείνων που έχουν τα νόμιμα προσόντα. Ολόκληρη λοιπόν η ηγεσία του δικαστικού σώματος διορίζεται από την εκάστοτε κυβέρνηση, με πράξη μάλιστα που δε θεωρείται διοικητική (όπως όλες οι πράξεις προαγωγής και διορισμού κρατικών υπαλλήλων) αλλά καθαρά κυβερνητική αού εναντίον της δεν επιτρέπεται προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας σύμφωνα με ρητή διάταξη του Συντάγματος (άρθρο 90 § 6).

Η ρύθμιση αυτή έχει σοβαρές συνέπειες στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και στην απεμπλοκή της από πολιτικές διαμάχες. Γιατί όχι μόνο η αναμονή προαγωγής μπορεί να επιδράσει καταλυτικά στη δικαστική αμεροληψία και στη δύναμη αντίστασης σε πιέσεις της εκτελεστικής εξουσίας αλλά και η προσδοκία μελλοντικής πολιτικής αλλαγής μπορεί να έχει όμοια επίδραση προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Επιπλέον, επικίνδυνη επέμβαση στην προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών αποτελεί το δικαίωμα του Υπουργού Δικαιοσύνης να διαφωνεί με τις προαγωγές ή μεταθέσεις που αποφασίζει το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο και να παραπέμπει το θέμα στην Ολομέλεια του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου (ΣτΕ, ΑΠ ή ΕΣ αντίστοιχα). Το συνταγματικό αυτό δικαίωμα του Υπουργού Δικαιοσύνης (παράγραφος 3 του άρθρου 90 του Συντάγματος) ασκείται μέσα στην προθεσμία και σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Δικαστικών Λειτουργιών (άρθρα:84 § 1, 98 § 1, 115 § 1 του νόμου του 1578/85). Είναι όμως αυτονόητο ότι κάθε διαφωνία του Υπουργού πλήττει την αυτοδιοίκηση και άρα την ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας γιατί εύκολα δημιουργεί τη δικαιολογημένη εντύπωση ότι η συγκεκριμένη απόφαση του Ανωτάτου Διοικητικού Συμβουλίου είναι αντίθετη προς την κυβερνητική πολιτική. Άλλωστε η διαφωνία του Υπουργού στρέφεται πάντα σε βάρος του προαχθέντος λειτουργού και ποτέ προς το συμφέρον του αφού η τυχόν άδεια ή εσφαλμένη γι' αυτόν κρίση του Ανωτάτου Διοικητικού Συμβουλίου Δε χρειάζεται την επικουρία του Υπουργού για να διορθωθεί: δικαίωμα προσφυγής στην ολομέλεια έχει και ο ίδιος ο παραιτηθείς δικαστικός λειτουργός, κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 90 του Συντάγματος. Αν και το δικαίωμα αυτό αφορά μόνο στην παράλειψη κατά τις προαγωγές και όχι τις μεταθέσεις.

Στην ίδια κατηγορία έμμεσης επέμβασης ανήκει: το δικαίωμα του Υπουργού Δικαιοσύνης να προκαλεί με «ερώτημά» του, μέσα σε ένα μήνα, απόφαση του Ανώτατου Διοικητικού Συμβουλίου για προαγωγή δικαστικών λειτουργιών σε περίπτωση κενώσεως θέσεως ή κατανομής νέων θέσεων στα οικεία δικαστήρια ή εισαγγελίες (άρθρο 45, § 2, εδάφιο β' Ν. 1578/85). Το δικαίωμα του Υπουργού να «ερωτά το όργανο που διευθύνει το δικαστήριο», δηλαδή κατά κανόνα τον προϊστάμενο, αν κάποιος δικαστικός λειτουργός θα διοριστεί από το όργανο αυτό σε συμβούλια και επιτροπές (άρθρο 23 § 3 του ίδιου νόμου) καθώς επίσης και το δικαίωμα του Υπουργού να «ερωτά» το Ανώτατο Διοικητικό Συμβούλιο Διοικητικής Δικαιοσύνης για το διορισμό σε θέσεις εισηγητών στο ΣτΕ όσων συμπλήρωσαν διετή δοκιμαστική υπηρεσία (άρθρο 69 § 3, εδάφιο α' του ίδιου νόμου).

Τα «ερωτήματα» αυτά του Υπουργού Δικαιοσύνης αποτελούν προϋποθέσεις για να επιληφθεί και να αποφασίσει έγκυρα το αρμόδιο όργανο αποτελούν όμως ταυτόχρονα ρυθμιστική επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στα έργα της αυτοδιοικούμενης δικαστικής εξουσίας. Παρέχουν εξάλλου και σημαντική δυνατότητα στο Υπουργό Δικαιοσύνης για έμμεσες συγκεκριμένες υποδείξεις προσώπων που πρέπει να προαχθούν ή να διοριστούν. Σε επίπεδο νόμων, θα μπορούσε να προστεθεί ότι θεσμικό εμπόδιο για τη δικαστική ανεξαρτησία αποτελούν: η διάταξη του άρθρου 36 του ν.δ 74/1974 που ορίζει τον Υπουργό

Δικαιοσύνης ως αρμόδιο για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης κατά δικαστή, το άρθρο 9 του ν.δ 385/1974 που ορίζει την υποχρέωση προϊσταμένου της επιθεωρήσεως να υποβάλει στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη γενική έκθεσή του με τις ειδικές παρατηρήσεις για τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, το άρθρο 42 του ν. 1578/1985 που ορίζει ότι για κάθε δικαστικό λειτουργό τηρείται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ατομικός φάκελος όπου περιλαμβάνονται και οι εκθέσεις των επιθεωρητών.

Όσον αφορά στο θεσμό του προϊσταμένου των δικαστηρίων, ένα θεσμό που δύσκολα συμβιβάζεται με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στην παραδοσιακή της τουλάχιστον έννοια, υποστηρίζεται πως πρέπει να καταργηθεί και το κάθε δικαστήριο να αυτοδιοικείται συγκροτούμενο από τον πρόεδρο και αριθμό δικαστών, εκλεγμένων για ορισμένο χρονικό διάστημα από τους συναδέλφους τους .

Αλλά και ο θεσμός των επιθεωρητών, όταν αποβλέπει στο να «πειθαρχήσει» λειτουργικά και προσωπικά το δικαστή, δε συμβιβάζεται με τη δικαστική ανεξαρτησία καθότι «ένας δικαστής, εθισμένος σε τυφλή πειθαρχία εντός του Σώματος, δύσκολα θα έχει τη δύναμη να αντισταθεί σε πιέσεις πάσης φύσεως που βρίσκονται εκτός του Σώματος με σκοπό τη διατήρηση της ανεξαρτησίας του» . Μια ανεξαρτησία που πρέπει να νοείται και προς «τα έξω» και προς «τα μέσα».

γ) Κοινωνιολογικά εμπόδια της δικαστικής ανεξαρτησίας

Κοινωνιολογικά, τα εμπόδια για πραγματικά ανεξάρτητη δικαιοσύνη συνίστανται τόσο στη δράση και την επέμβαση των διαδίκων και των οργανωμένων κοινωνικών συμφερόντων όσο και στην ύπαρξη των «κοινωνικών στερεοτύπων».

Συγκεκριμένα η ανεξαρτησία των δικαστών έναντι των διαδίκων, η οποία σχετίζεται με το αντικείμενο της διαφοράς καθώς επίσης και με τα πρόσωπα των διαδίκων, τυπικά επιτυγχάνεται με το θεσμό της εξαιρέσεως . Η ρύθμιση όμως του ΚπολΔ καλύπτει μόνο τους ορατούς κινδύνους αφήνοντας στο περιθώριο περιπτώσεις επιρροής της δικαστικής κρίσης από τη συμπεριφορά πελατών και δικηγόρων απέναντι στους δικαστικούς λειτουργούς. Είναι δυστυχώς κοινός τόπος η εδραιωμένη πεποίθηση πολλών διαδίκων ότι η έκβαση της δίκης εξαρτάται από τις δυνατότητες που υπάρχουν να «επηρεαστεί» ο δικαστής. Έτσι συχνά το πρώτο που ζητούν είναι να πληροφορηθούν ποια είναι η σύνθεση του δικαστηρίου.

Πολύ επικίνδυνες όμως είναι και οι πιέσεις των κοινωνικών δυνάμεων επάνω στη δικαστική συνείδηση και ελευθερία. Στις δυνάμεις αυτές υπάγονται τα πολιτικά κόμματα, οι επαγγελματικές ενώσεις, τα συνδικάτα, οι δικηγορικοί σύλλογοι, ο τύπος, η εκκλησία, η κοινή γνώμη, τα ΜΜΕ καθώς και τα «συνασπισμένα οικονομικά συμφέροντα».

Όλοι αυτοί οι θεσμοί που αποτελούν ταυτόχρονα «εστίες εξουσίας» χρησιμοποιούν ποικίλους και σύνθετους μηχανισμούς και μεθοδεύσεις με στόχο να επιτύχουν έμμεση χειραγώγηση και να ασκήσουν έντονη πίεση στη δικαστική συνείδηση και ανεξαρτησία. Από την άλλη, η συνταγματικά κατοχυρωμένη αυτοτέλεια της δικαστικής κρίσης δε σημαίνει ότι εξαλείφεται ο κοινωνικός προσδιορισμός του δικαστή, ως μέλους της κοινωνίας. Ο δικαστής ζει και κινείται μέσα σε δεδομένες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, δέχεται τις επιδράσεις τους. Οι επιδράσεις αυτές, τα «κοινωνικά στερεότυπα» λειτουργούν ως συλλογικές πνευματικές προδιαθέσεις και έχουν ως συνέπεια να τοποθετείται το αντικείμενο της δικαστικής κρίσης θετικά ή αρνητικά ανάλογα με τη σχέση του με αυτά τα στερεότυπα . Ο δικαστής δεν είναι «νους άνευ ορέξεως» , ούτε απαθής θεατής, όχι απλώς ζει εντός της εποχής και της κοινωνίας του αλλά και εντός των ιδεών που επικρατούν. Πρέπει λοιπόν να παλέψει εναντίον των στερεοτύπων, εναντίον των κοινωνικών προκαταλήψεων που τυχόν επηρεάζουν τη θέση του απέναντι στην κάθε υπόθεση. Οι διάφορες κοινωνικές ομάδες θα πρέπει να απεκδυθούν τον «κοινωνικό χρωματισμό» τους πριν αποτελέσουν αντικείμενο μιας πραγματικά ανεξάρτητης δικαστικής κρίσης, κάτι που είναι ιδιαιτέρως δύσκολο να επιτευχθεί στην πρακτική.

2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Έχοντας εξετάσει τις θεσμικές εγγυήσεις που εξασφαλίζουν την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας στην Ελλάδα και κάνοντας σύγκριση με άλλες χώρες, εν γένει, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως καμία χώρα δεν παρουσιάζει τόσο μεγάλες και τόσο πολλές τυπικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας, σε καμία χώρα η αυτοδιοίκηση της Δικαιοσύνης δεν είναι ευρύτερη. Σε καμία χώρα δεν υπάρχει Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο που να αποφασίζει για τις τοποθετήσεις, τις μεταθέσεις και τις προαγωγές των δικαστικών λειτουργών και που να αποτελείται αμιγώς μόνον από δικαστικούς λειτουργούς. Παρόλα

αυτά, όμως, πουθενά η Δικαιοσύνη δεν είναι τόσο εξαρτημένη από την πολιτική εξουσία, όσο στην Ελλάδα.

Η πλήρης αυτοδιοίκηση της Δικαστικής εξουσίας, από την άλλη, μπορεί μεν να επιφέρει μάλλον θετικά αποτελέσματα όσον αφορά στη διατήρηση της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας όσον αφορά όμως στην εκλογή της ηγεσίας της φαίνεται να προσκρούει όχι τόσο στο φόβο δημιουργίας του ανύπαρκτου κράτους δικαστών, όσο στην ανατροπή της ισορροπίας που χαρακτηρίζει τη συνταγματική πραγματικότητα. Ανατροπή η οποία θα συνίσταται στην υπέρμετρη αύξηση του ελεγκτικού ρόλου των δικαστών και στον κίνδυνο αντίστοιχα της ελευθερίας δράσης του σύγχρονου κρατικοδιοικητικού μηχανισμού. Με επίγνωση της ανάγκης εξισορρόπησης των δύο λειτουργιών αλλά και του τρόπου με τον οποίο λειτούργησε στην πράξη ο διορισμός της ηγεσίας των ανώτατων δικαστηρίων από το Υπουργικό Συμβούλιο επιβάλλονται και έχουν ωριμάσει στη συνείδηση των νομικών ορισμένες θεσμικές τροποποιήσεις.

Οι τροποποιήσεις αυτές πρέπει να έχουν ως γνώμονα τις ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές, τις οποίες στο μεγαλύτερο μέρος τους πρεσβεύει και η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων:

- 1.Αλλαγή στον τρόπο επιλογής της ηγεσίας του Δικαστικού Σώματος, χωρίς εισήγηση του Υπουργού Δικαιοσύνης και απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου (άρθρο 90 § 4 Σ, άρθρο 45 § 3 Σ ν. 1578/85) δηλαδή χωρίς την ανάμιξη της εκτελεστικής εξουσίας. Ανάμιξη η οποία έχει συχνά ως αποτέλεσμα αναγκαστικά και αναπόφευκτα δείγματα υποταγής και αφομοιώσεως για να επιτευχθεί η «επιλογή», επιρροές των «επιλεγμένων» προς κατώτερους δικαστές για υποθέσεις ιδιαίτερου κυβερνητικού ενδιαφέροντος, υπονόμηση του κύρους του ΑΔΣ που προεδρεύεται από τους «επιλεγμένους» κ.ά.
- 2.Οι προαγωγές των δικαστικών λειτουργών να αποφασίζονται από το ΑΔΣ (άρθρο 109 ν. 1578/85) αλλά διευρυμένο ώστε να περιλαμβάνει το 1/2 των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου και όχι με τη σημερινή 7μελή/11μελή του σύνθεση (άρθρο 110 επ.).
- 3.Ο προϊστάμενος των δικαστηρίων, που αποτελεί σταθερή πηγή αμφισβήτησεως της ανεξαρτησίας και δημιουργίας δυσμενών σχολίων, να αντικατασταθεί από τον αρχαιότερο Πρόεδρο πλαισιωμένο από δύο εκλεγμένους δικαστές του ίδιου δικαστηρίου.
- 4.Καθιέρωση του δεύτερου βαθμού επιθεωρήσεως όπου θα μπορούσε να προσφεύγει ο δικαστικός λειτουργός.
- 5.Μόνιμη εκ των προτέρων δικαστηρίου, με κλήρωση, στην οποία θα συμμετέχουν όλοι οι υπηρετούντες δικαστές, ώστε να αποφευχθούν οι «ειδικές» συνθέσεις και να κατοχυρωθεί η αρχή του φυσικού δικαστή.
- 6.Η συμμετοχή δικαστή σε εξώδικα έργα (συμβούλια, επιτροπές, αναθέσεις διαρκούς φύσεως διοικητικών καθηκόντων), οι χορηγήσεις εκπαιδευτικών αδειών στο εξωτερικό με διπλές αποδοχές, οι αποστολές στο εξωτερικό σε διάφορα διακρατικά όργανα, οι διορισμοί επιδιαιτητών, δεν αποτελούν χρήσιμα ερεθίσματα, ούτε είναι μέσα οικονομικής ανακούφισης, όπως έχει υποστηριχθεί, γι' αυτό και πρέπει: α)να αποδεσμευτούν τελείως από τα «ερωτήματα» του Υπουργού Δικαιοσύνης προς το ΑΔΣ με τα οποία συνδέονται και β)να αποφασίζονται από τις ολομέλειες των οικείων δικαστηρίων και όχι από το ΑΔΣ ή τον προϊστάμενο.
- 7.Να καταργηθεί το συνταγματικό δικαίωμα του Υπουργού (άρθρο 91 § 3 Σ) να διαφωνεί με τις προαγωγές ή μεταθέσεις που αποφασίζει το ΑΔΣ. Το δικαίωμα προσφυγής στην ολομέλεια του οικείου Ανώτατου Δικαστηρίου να το έχει μόνο ο ενδιαφερόμενος δικαστικός λειτουργός.
- 8.Οι προαγωγές σε περίπτωση κενώσεως θέσεως, η κατανομή νέων θέσεων να γίνονται από το ΑΔΣ χωρίς να προηγείται «ερώτημα» του Υπουργού Δικαιοσύνης*.
- 9.Το πειθαρχικό δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να απαλλαγεί από υπερβολικές ασάφειες που χαρακτηρίζουν αρκετές διατάξεις του και να αποδεσμευτεί τελείως η κίνηση της πειθαρχικής αγωγής από πρωτοβουλίες του Υπουργού Δικαιοσύνης (άρθρο 91 §§ 1,3 Σ)
- 10.Οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών να γίνουν πράγματι ανάλογες προς το λειτούργημα που ασκούν.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι οι θεσμικές αυτές τροποποιήσεις αν πράγματι καθιερωθούν περιορίζουν ως ένα αντικειμενικά εφικτό βαθμό μόνο τις επεμβάσεις που προέρχονται από τον κρατικοδιοικητικό μηχανισμό. Δεν αντιμετωπίζουν όμως αποτελεσματικά όλες εκείνες τις πιέσεις και επεμβάσεις που προέρχονται από τις άλλες δύο πηγές, τους παράγοντες της δίκης και τις κοινωνικές ομάδες πίεσης. Στις περιπτώσεις αυτές ο μόνος φραγμός είναι το υψηλό φρόνημα και η δικαστική συνείδηση.

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ολοκληρώντας την προσπάθεια εξέτασης του, κυριολεκτικά ατέρμονος, ζητήματος της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το αίτημα για δικαστική ανεξαρτησία χαρακτηρίζεται από διαχρονικότητα και καθολικότητα. Πρόκειται για ένα «αίτημα στο διηνεκές», ένα αίτημα το οποίο απετέλεσε και θα αποτελεί αντικείμενο διεκδίκησης των πολιτών κάθε στοιχειωδώς ανεπτυγμένης κοινωνίας, μια μορφή κοινωνικής πάλης, πάλης για την ελευθερία και υπέρ του αδυνάτου.

Το αίτημα αυτό, το οποίο ουσιαστικά συνίσταται στην προστασία του πολίτη από την αυθαιρέσια της κάθε μορφής εξουσίας, εξασφαλίζεται μέσω συνταγματικών διατάξεων. Συνταγματικές διατάξεις οι οποίες με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση του εκδημοκρατισμού των θεσμών χαρακτηρίζονται από όλο και μεγαλύτερη πληρότητα, από ευρύτητα και έχουν ως στόχο τη μείωση στο ελάχιστο των φαινομένων διαφθοράς και εξάρτησής του δικαστικού συστήματος, την εξάλειψη των ασκουμένων, κάθε μορφής, πιέσεων που κατά καιρούς ασκούνται στα δικαιοδοτικά όργανα.

Ωστόσο, ακόμη και αν είναι υπαρκτές και αυξάνονται όλο και περισσότερο οι θεσμικές εγγυήσεις για τη διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας, λειτουργικής και προσωπικής, μόνος φραγμός απέναντι στις προσπάθειες κάμψης της αποτελεί το υψηλό φρόνημα και η δικαστική συνείδηση. Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης κατακτείται (ή χάνεται) καθημερινά πάνω στην έδρα από τον ίδιο το δικαστή. Η φθίνουσα πορεία που ακολουθεί η δικαστική ανεξαρτησία δεν αποκαθίσταται με την παραγωγή συνταγματικών διατάξεων ούτε και με την τροποποίηση των ήδη υπάρχουσών. Αποκαθίσταται αργά, με διαδικασίες και διεργασίες που ενεργούν και μεταφέρουν ριζωμένες καταστάσεις στον κοινωνικό ιστό. Προϋποτίθενται μεν οι κατάλληλοι θεσμοί, η ανεξαρτησία προκύπτει όμως ουσιαστικά από τη δύναμη της προσωπικότητας του δικαστή και από την ενεργητική σύμπραξη όλων μας γιατί το ζητούμενο εντέλει είναι να επιτευχθεί η ανεξαρτησία όχι εξωτερικά, επιδερμικά, κατ' επίφαση αλλά να ενσωματωθεί, να «προσκολληθεί», να εδραιωθεί στην ίδια τη συνείδηση των δικαστών. Σε μια παραλλαγή του στίχου του Κάλβου για την ελευθερία, θα λέγαμε : «θέλει αρετή και τόλμη και η ανεξαρτησία» γιατί ουσιαστικά η ανεξαρτησία ισοδυναμεί με ελευθερία, με δημοκρατία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Σύνταγμά μας καθιερώνει ρητά, με τα άρθρα 26 § 3 και 87 § 1, κατά κύριο λόγο την ανάγκη ανεξαρτησίας των δικαστών κατά τη διαμόρφωση της δικαιοδοτικής τους κρίσης. Η ανεξαρτησία αυτή διακρίνεται σε δύο μορφές : τη λειτουργική (ή ουσιαστική) και την προσωπική. Η λειτουργική ανεξαρτησία αναφέρεται στις σχέσεις της δικαστικής με τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία και αποδεδειγμένα το δικαιοδοτικό όργανο από την αποδοχή οδηγιών από τα όργανα των δύο άλλων εξουσιών. Η προσωπική ανεξαρτησία συνίσταται στην κατοχύρωση της υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστικών ώστε να διασφαλίζεται και η λειτουργική τους ανεξαρτησία.